№ 48 ԹԷՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1894 № 48

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ՇԱՒԻՂ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

„ՇԱՒԻՂԸ" ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ 50 ՀԱՄԱՐ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

«ՇԱՒԻՂԻ» Տարեկան գինն է 10 ղրան, կէս տարուանը 6 ղրան. առանձին համարները 5 շահի. արտասահմանում տարեկան 8 ֆրանկ կամ 3 րուբլի կէս տարուանը 5 ֆր. կամ 2 րուբլի: Թէհրանում դրւում են միմիայն խմբագրատան մէջ Աէր հասցէն. Téhéran Rédaction CHAVIGH

«ՇԱՒԻՂԻ» խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 8—4 ժամը: Կիւրակի եւ տօն օրերը 10—2 ժամը: Յայտարարութիւն ընդունւում է ամեն լեզուով: Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 1 շահի:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1895 Թ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ „ՇԱՒԻՂ" ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

„Շաւիղը" կը հրատարակուի Թէհրանում (մօտաւորապէս կրկին մեծութեամբ) նոյն ծրագրով և նոյն ուղղութեամբ: „Շաւիղի" բաժանորդագինն է մէկ թուման, կէս տարուանը վեց ղռան: Արտասահմանում՝ 3 րուբլի կամ 8 Ֆրանկ. կէս տարուանը 2 րուբլի կամ 4 Ֆրանկ:

Արտասահմանից դրամական ծրարները կարող են ուղարկել հետևեալ հասցէով. Черезъ Баку Россійской ИМПЕРАТОРСКОЙ Миссіи въ Тегеранѣ пер· А. Бекъ-Назарову. Իսկ նամակներ և թղթակցութիւններ հետևեալ հասցէով Téhéran, Rédaction „CHAVIGH".

Դավրէժում ցանկացողները կարող են գրուիլ Բաղդասար Միհրի Սարգսեանցի մօտ, Սալմաստում Յովհաննէս Սայրէսեանցի մօտ, Արտաբիլում՝ Յակոբ Էլչիբէկեանի մօտ, Նոր-Ջուղայում Յովսէփ Բարսեղեանցի մօտ, Բուշիրում՝ պ. Կ. Զէյթունեանի մօտ, Մարաղայում Միլոն Խալափեանցի մօտ Ռաշտում՝ Ալէքսան Յովսէփեանցի մօտ:

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունւում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչու ենք մտրակում.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Նամակ Դավրէժից: Նամակ Ուրմիայից: նամակներ խմբագրութեան: Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլի Տեսութիւն. Արտաքին լուրեր.— Յայտարարութիւններ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գանգեր:

ԻՆՉՈՒ ԵՆՔ ՄՏՐԱԿՈՒՄ

—

Շատ անգամ մեզ դիտողութիւն են անում թէ ինչու խիստ քննադատի դեր ենք կատարում, և առանց ի նկատի ունենալու անձնաւորութիւններ և սպաշտոնի մեծութիւններ, անխնայ հարուածում ենք այս կամ այն ·անձնաւորութեան, բարձրաստիճան եկեղեցականին են: Առանց ամաչելու այն կարծիքն են կազմում որ իբր թէ այս կամ այն յօդուածի գրողը, այս ու այն քննադատը, բողոքական են են... և այդ՝ այն խակ կարծիքների արդիւնք է, որ իբր թէ լուսաւորչադաւան հայը իրաւունք չունի և չպիտի էլ ունենայ եկեղեցականների կամ իւր դաւանութեան պատկանող մեծ անձերի մասին կարծիք չյայտնել. եթէ կան այդ տեսակ մարդիկ, ուրեմն նրանք անպատճառ բողոքական են և կամ այլ բան:

Արդեօք մեր մէջ ինչ ուրախալի երևոյթներ կան որ մեզ եա կանգնեցնեն այդ ծանր, միևնոյն ժամանակ տխուր, սլարտականութիւնից: Ի՞նչ ուրախալի և մխիթարական երևոյթներ, որ գրաւեցնէին մեզ և նրանով հետաքրքրուելով պահ մի, անուշադրութեան տայինք մեր միջի զազրալի եւ սողունային երևոյթները:

Ուր յածում ես աչքդ, տեսնում ես կեղտոտութիւններով լի գործեր, պախարակելի վարմունքներ. դարձիր մի այլ կողմ և կը նկատես անկարգութիւնների, խառնակութիւնների մի շփոթ, համեմուած ապիկարութիւններով. մի այլ կողմ և աչքիդ կը զարկէ քողի տակ ծածկուած տխուր և մռայլ պատկերներև հրէշներ, որոնք հեղինակ են ամեն տեսակ քրստմնելի չարագործութեանց: Մի ընդհանուր հայեացք հայի տարապայման կեանքի վերայ և կը գտնէք նորա մէջ ամէն ձան փչացած, այլա՛ դակուած:

Իսկ դիսցիպլին (discipline) արդէն գոյութիւն չունի: Այսօր կաթողիկոսն իսկ, որ պիտի այդ յատկութեան շնորհիւ կարողանայ գործ տեսնել, թոյլ է տալիս շատ անախորժութիւններ: Մենք, ինչպէս

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՆԳԵՐ

I

Երազում էի:

Որպէս թէ գտնւում էի համալսարանի այն մեծ սրահում, ուր պրօֆեսոր Կարլ Ֆօխտն էր կարդում իւր դասախօսութիւնները:

Նստել էի ամենավերջին նստարանի վերայ: Լսարանը, ինչպէս միշտ, այդ օր էլ լիքն էր բերնէբերան: Առջեւի նստարանները բռնել էին ռուս ուսանողուհիները, որոնք ճանաչւում էին իրանց կտրտած մազերից. նրանցից յետոյ ֆրանսացի ուսանողներ... եւ այսպէս ոչ մի դատարկ տեղ չէր մնացել:

Դէմ ու դէմ, ամբիոնի պատի վերայ, շարուած էին պատկերներ, որոնք զանազան տեսակ գանգեր էին ներկայացնում. մարդկային գանգեր: Ամբիոնի սեղանի վերայ իսկ դրուած կային մարդկային ոսկորոտիներ, մանաւանդ գանգեր, որոնք իրենց խոշոր փոս աչքերը չռել էին մեզ վերայ: Դրանց կողքին էր պրօֆեսորի երկար գաւազանը, որով Ֆօխտը շատ էր սիրում օդը ծեծել, երբ մանաւանդ կամենում էր իւր հակառակորդ գիտնականների եւ գիտութեան դէմ ճոռոմաբանող աստուածաբանների դէմ շանթալից հեգնութիւններ արձակել:

Պրօֆեսորը նոր էր մտել եւ դեռ գաւազանը ձեռքում չէր: Նա արդեն չէր էլ նայում լսողներին. գլուխը կռացրած գանգերի վերայ, աջ ձեռքով ըրթմային հարուածներ էր տալիս մի գանգի եւ ցած ձայնով խօսում էր: Խօսքերը ընդհատւում էին երբեմն կուրծքից դուրս ցայտող ընդհատ հազերով:

Նայում եմ ծերունի վեհափառ գիտնականին, նորա հեզնող գծերով դէմքին եւ նորա սեղմուած բերանի կծու ժպիտով անկիւններին... տեսնում եմ աջ ձեռքի կիսամեռնայր եւ չոր կաշւով միայն պատած մատները: Նայում եմ ցցւող սպիտակ գլխին, շարժուն աչքերին, որոնք երբէք չեն դադարում կրակ ու բոց արձակելուց:

Առջեւս էր մի անգամ եւս այն հռչակաւոր հրապարակախօսն ու գիտնականը, որ 1848ի Գերմանական նշանաւոր գործողներից մէկն էր, որ աշխատութեան եւ աշխատութեան տիպար է ներկայացնում իւր ծերութեան այդ հասակի մէջ իսկ:

Աջ ձեռքը, այժմ մի մարդկային գանգի վերայ, աչքերովն աւելի քան բերնով, խօսում էր նա: Եւ նորա ձայնը հետզհետէ աւելի բարձրանալով, սկսում էր սրահը թնդացնել: Այդ ձայնի մէջն էր. որ գիտնականի հեղինակութիւնն էր փայլում. այդ ձայնը, որին չէ կարելի չը հաւատալ, չը վստահել—դա Գիտութեան, դա Ճշմարտութեան ձայնն էր, խրախտ եւ անհեղ, անյողդողդ եւ յստակ:

Ահա նա բարձրացրեց իւր գլուխն ու ցնցեց: Ձեռքին ունէր մի մարդկային գանգ: Դժան ձախը բերնի անկիւններին, նայեց նա բոլորին եւ "Նրա

ամէնքը, կարծում էինք որ Հայոց կաթողիկոսը, ծանօթ իր ժողովրդի կեանքին, ընտրեալների միայն պիտի յանձնէր պատասխանատու պաշտօններ, իսկ մնացեալ հաստափոր վարդապետների և եպիսկոպոսների ձեռքը մաճ տալով, պիտի ուղարկէր դաշտերը հերկելու և վարելու: Բայց այսօր հակառակն ենք տեսնում. ասպարէզը դատարկւում է գէթ եղածների միջի լաւագոյններից և նրանց տեղը գրվում են այնպիսի անձնաւորութիւններ, որոնք միայն վռնտուելու արժանի են և ոչ հասարակական գործեր վարելու:

Ամենաառաջին օրինակն է Պարսկաստանի և Հնդկաստանի առաջնորդական խնդիրը: Եսայի արքեպիսկոպոսը, պաշտօնական կերպով նշանակուած իբր պատասխանատու իւր ամէն մէկ գործ ին, ինչ կասէք որ յանկարծ Էջմիածնից հասնում է տեղապահի անունով, ամէն բան խառնշտորող, Այվազեանի պէս մի հօսոս վարդապետ, որ իբր հակաթոռ Եսայի արքեպիսկոպոսին, գնում նստում է Սպահանում: Պատահում են խնդիրներ առաջնորդից բացասած, որոնց մասին ս. Սինօդը կամ կաթողիկոսը փոխանակ ուղղակի թեմական առաջնորդի —իրեն հետ յարաբերութիւն ունենալու, բանակցում են նոր վարդապետի հետ և իրաւունք են տալիս նորան, ի ներկայութեան թեմական առաջնորդի, նրանից մերժումն ստացած խնդիրների վերաբերութեամբ, գրական հրամաններ արձակել:

Եւ այդպէս, հոգևոր բարձրագոյն իշխանութիւնը հակաթոռներ հաստատելով ամէն մէկ թեմում, դէտ ու լրտես կարգելով ամէն մի եպիսկոպոսի վերայ, չէզոքացնում է նրանց գործունէութիւնը, նսեմացնում նրանց նշանակութիւնը հասարակութեան աչքում, երկպառակութիւն սերմանում և հակասութիւնների ենթարկում իր հովուած հօտերը... այդ է ահա այժմ, կղերի վարչութեան ոգին, որ յիշեցնում է մի յայտնի կրօնական հաստատութիւն:

Որպէս երևում է, եպիսկոպոսների բոլթերը թողել են իրանց բարերար ազդեցութիւնը ծերունի կաթողիկոսի գագաթի վերայ այն չափով, որ այս վերջինի բոլթը այլ ևս չէ զօրում իւր կարգին: Եւ ինչպէս կուզէիք որ այդէն 70-ից անց հասակով մի կաթողիկոսի դողդոջիւն բոլթը ոյժ ունենար սեղմելու հաստագլուխների գագաթներ:

Մի այլ օրինակ: Ամբողջ աշխարհը և ազգերի ամեն տեսակ լրագիրներ զբաղուած են և հետաքրքրւում են Հայերիս համար վերջերս երևան եկող կարևոր հարցերով. (բացի ի հարկէ կաթուղիկոսից, որի մեռելային անգործութիւնը մեզ ապշեցնում է) և երբ մենք էլ մեր կարգին, որպէս մասնակից նրանց ամեն մի թշուառութեան և յաջողութեան, —եթէ երբէք հանդամանքները մեզ թոյլ են տուել—նրանց մասին մի լուր ենք յայտնել և այն էլ մի-երկու խօսքերով, ինչ կասէք, երբ թիւնաւոր սողունները դուրս են թափւում իրանց խոնաւ անկիւններից և ամեն կերպով աշխատում են թիւնաւորել, խայթել և ոչնչացնել այն ամենը, ինչ որ դեղթափ էր լինելու իրանց թոյներին... անվերջ մատնութիւններ...

Վերջապէս, նոյնանման հոգաւոր երևոյթներ ամեն օր, ամեն մի քայլ մեր աչքի առաջ երևան գալով, մեզ անկարելի է դարձնում հանդուրժելու և լռելու, ինչպէս լռես և մ[illegible]մարուես խաբուսիկ երևոյթներով: Այդ նման է նրան, որ կապես մէկին, տանջես նրան և պահանջես նրանից, որ ծիծաղի և կատակներ անէ:

Այս և այլ այսպիսի շատ փաստեր ցոյց են տալիս թէ որքան իրաւացի են մեր մտրակների հարուածները: «Ջանի կեղտը տիրում է, մտրակը միշտ լարուած, կը լինի մեր ձեռքում:

Ուր դեռ խոլերայի բացիլների գոյութիւնը շարունակւում է, այնտեղ և անհրաժեշտ է կարբոլեան թթուատի գոյութիւնը...

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՈՒՐՄԻԱՅԻՑ

—

27 Նոյեմբ. 94

Ահա մի քանի շաբաթ է որ այստեղ ժամանել է առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին քահանայ Թօզոսեանը: Ինչպէս իմանում ենք տեղիս քաղաքի և բոլոր գիւղերի կրթական ու ազգային թափուր մնացած խնդիրները յանձնուած են իրան: Ինչպէս ուրիշ անգամ առիթ ունեցել ենք խօսելու, որովհետև մեր գաւառներում կրթական ու մտաւորական և նոյնիսկ քաղաքական շատ ծանր ու կնճռոտ խնդիրները բեռնուած են քահանաների վերայ, յոյս ունինք որ Գործակալը որ յատկապէս նշանակուած է այդ բաների համար, յարմար առիթ և լայն ասպարէզ ունենալով, մեծ զարկ կը տայ այդ խեղճ, թշուառ ժողովրդի մտաւոր զարգացման գործին, բռնելով մի խոհուն յառաջադիմական ընթացք:

Նա իւր կրթութիւնը ստացել է Վանում և քահանայ ձեռնադրուել Թաւրիզում: Սիրում է միշտ լինել ժողովրդի հետ և հսկել նորա ամեն մի ընթացքը: Այժմ սկսել է ման գալ գիւղերում և պատարագ մատուցանել: Անցեալ կիւրակի Ջարբաղումն էր, որտեղ կարդալուց յետոյ առաջնորդական կոնդակը, մի համառօտ քարոզ խօսեց, բացատրելով ժողովրդի թշուառութեան պատճառների ինչից առաջ գալը:

Ազգային ուսումնարանը որ մինչև նոյեմ. 15-ը ուսուցիչ չը լինելու և ժողովրդի անտարբերութեան պատճառով փակ էր, այս օրերս բացուեցաւ, այն էլ շնորհիւ պ. Միհրան Բաղդասարեանի որ թողնելով Ամերիկան, գաղափարը բերել ձգել է իրեն այստեղ, որը ուսուցչութեան պաշտօնը ստանձնեց լոկ մի

ձայնը հնչից այսպէս:

—Ներկայացնում եմ ձեզ մարդկային մի գանգ: Ես ոչ գանգաբան եմ եւ ոչ էլ կուզենայի լինել... ոչ պաշտօնական փիլիսոփայ եմ եւ ոչ էլ կուզենայի լինել...

Գիտնականը երեւի շարունակում էր երէկուանից կիսատ մնացած դասախօսութիւնը:

—Ես պարզապէս—շարունակեց նա—ճանաչում էի այս գանգի տիրոջը, երբ նա կենդանի էր եւ մեր մէջ: Սա մի գծուծ մարդու գանգ է. մի սընակալէզի, որ միշտ պռնկային ժպիտը դէմքին, մտաւորական կոկետութեամբ զինուած՝ քծնել է իրանից ուժեղների առջեւ, լզել նորանց պնակները ու... ձեռքերը: Աղաչել է որ իրան քաղցած չը թողնեն. եւ նորան չեն թողել, որպէս չեն թողնում մի շան: Ստիպուել է ոտնակոխ անել անձնասիրութիւնը եւ ամեն ինչ որ աւելորդ է մի պարազիտի:»

Ցած դրեց գանգը: Արհամարհոտ ժպիտը ամպի պէս սահեց նորա դէմքի վերայից: Նա ցուցամատով խփեց սափրային, առաջ պարզեց իւր քրիստոսային գլուխը եւ կրակոտ ձայնով շարունակեց:

—Այո... ասաց նա—սա ներս է սողակել ու ապրել ոչ թէ ուժով, որպէս անում են բաւական թւով պարազիտներ, ոչ թէ քաջութեամբ, այլ գործադրելով այն բոլորը ինչ որ քծնութիւնն է յղանում. զինուելով ճանճի անհրեսութիւն եւ շնական ստորութիւն.. եւ նրան տուել են փշրանքներ. որովհետեւ կան մարդիկ, որոնք այդ տեսակ յատկութիւնների տէր անձեր են փնտռում, որպէս զի իրանց ոչնչութիւնը ծածկեն եւ գոնէ մի տեղ, մէկի վերաբերութեամբ, քիչ բարձր լինեն:

«Եւ ահա—շարունակեց գիտնականը—այդպիսի փշրանքներով մեծացած գանգն է, որ այստեղ, դրել են այս միւս գանգերի կողքին: Նայեցէք այստեղ. ճակատ չունի այս գանգը. մտաւորական ծիւրումը անխուսափելի է եղել սորա համար. ուղեղի պէտք չէ ունեցել, որովհետեւ իւր քծնութիւնով լցրել է միշտ ստամոքսը...

Յետոյ յանկարծ լռեց եւ աշխուժով սկսեց գանգերի մէջ փնտրել մի բան:

Այդ տարօրինակ դասախօսութիւնը ինձ զարմացընում էր. որքան այլանդակ էր հրաշը, չէ:

II

...Երբ նորից նայեցի, ծերունին կծու ժպիտով մատը դրել էր աջ ձեռքում բռնած մի ուրիշ գանգի վերայ եւ հարցնում էր:

—Իսկ սա. այս մեծ գանգը... չը լինի թէ կարծում էք որ մի գիտնականի գանգ է: Ես գիտմամբ այդպէս խոշորն եմ ընտրել: Եւ կամ գուցէ կարծէք թէ խելօք եւ մեծամեծ (!!) գաղտնիքներով ուռեցրել է գանգը... զինեմոլի էլ չէ... գուցէ մի աստուածաբանի է, ա...

Ու քրքջաց իւր դիւային քրքիջով, որին ենթարկողը զգում է մի սարսուռ:

Ցոխտն էր այդ, նորանն էր այդ քրքիջը, որի իւրաքանչիւր թռթռումը մարմնացած կծու հեգնութիւն է, սպանիչ ծաղր:

(Կը շարունակուի)

մարդու խօսքով։

Որովհետև նախկին հոգաբարձուների ժամանակը վաղուց արդէն լրացած է, թէև գործակալը անցեալ շաբաթ լուր տուեց որ ժողով կազմեն ու նոր հոգաբարձուների ընտրութեան ձեռնարկեն, բայց երբ որոշեալ ժամը հասաւ, ոչ ոք ներկայ չըգտնուեցաւ ժողովին, բանից դուրս եկաւ որ մի Թուրք հարսանիքի էր հրաւիրել իրենց, աւելի յարմար էին տեսել այնտեղ գնալ հանդիսատես լինել ամեն տեսակ անբարոյական խաղերի ու զուարճութիւնների և դուռ տեղը վատնել 15 թուման փող, քան թէ գալ մտածել իրանց զաւակների դաստիարակութեան, կրթութեան և ուսումնարանական թափուր մնացած խնդիրների կարգադրութեան մասին։ Շատ զարմանալի է մեր ժողովրդի գործերը. չնչին բաների համար ահագին գումարներ են վատնում, բայց երբ խնդիրը գալիս է ազգային ամենահարկաւոր գործերին, կարծես ձեռքները կապում են, չեն ուզում գրպանները զըննել և սկսում են լալ։

Մի քանի օր առաջ երբ գործակալը մի ինչ որ բանի համար հարկադրուեցաւ փող հաւաքելու, հազիւ հազ կարողացաւ 4 թուման ուղղել, բայց երբ խնդիրը գալիս է քէֆի, նոյն այդ ժողովուրդը մի գիշերուայ մէջ 15 թուման վատնում է ամենայն հեշտութեամբ, առանց մի դժգոհութիւն յայտնելու։ **Ե.**

ՆԱՄԱԿ ԴԱՎՐԷԺԻՑ

5 դեկտեմբ. 94

Ձեր յարգելի թերթի ընթերցողներին յայտնի էր Արսէն աբեղան իբրև տեղիսթեմական առաջնորդի յաջորդ, ուղևորուեց դէպի Սալմաստ, սակայն այժմ նա ոչ թէ յաջորդ է հանդիսացել, այլ [illegible] մի պատիժ սալմաստցիների համար։ Մօտիկ ժամանակում մեզ յայտնում են Սալմաստից շատ ուրախութեան արժանի լուրեր, որոնցից աւելի աչքի ընկածներն հետևեալներն են։ Արսէն աբեղան ինչպէս պատահում է, գնում է Հին քաղաք (Քոհնա շհար), այն տեղ յայտնում են նրան որ մի անբարոյական թէ աբբեցող կին կայ։ Այդ լման[illegible]ն պէս, իսկոյն կնօջը կանչում է և առանց քննութեան, թ[illegible]չուրը ճիշտ է կա[մ ս]ուտ, կապել տա[լ] և հրամայում իր [illegible]ն ծեծեն ինքն էլ մի կողմից քացիով։ Այն տեղի հայերից ոչ մէկը չէ համարձակվում միջամտելու միայն թուրքերը այդ [illegible] բարոսութիւնը տեսնելով և չկարողանալով տանել, մէջ են մտնում ու ազատում կնօջը, բայց համարեա բոլորովին անշնչացած դրութեան մէջ։ Աբեղան սրանով չէ բաւականում, կապել է տալիս ձիու վերայ և հրամայում է որ տանեն Հավթվանդձգեն գոմի մէջ (որը ծառայում է իբրև բանտ) և մինչև որոշեալ տուգանքը չստանան, չարձակեն։ Երկրորդ դէպք։ Արսէն աբեղան Փայաջուկ գիւղով անցնելիս, հանդիպում է հարսանիքի այն ժամանակ, երբ արդէն ուզում են նորահարսին տանել։ Յայտնի չէ թէ որտեղից, լսում է նորահարսի հասակով երիտասարդ լինելը (15—16 տարեկան), ծառային ուղարկում է որ ասէ թէ իրաւունք չունին հարսը տանելու, որովհետև փոքր է, պէտք է պսակը քանդուի։ Նոհարսի ազգականները բերում հինգ թուման կաշառք տալիս և թոյլտուութիւն են ստանում, այժմ այդ աբեղան Սալմաստեցիների հետ այդպէս է վարւում։ Միթէ կարելի է կնօջ հետ այդպէս վարուել։ Ո՞րտեղ կայ այդ օրէնքը, որ առանց քննութեան դատեն և այն էլ ինչ, մի կնօջ ծեծեն։ Միթէ նրան ուղարկել են այնտեղ ժողովրդին հարստահարելու։ Եթէ աբեղան շարունակէ այդ ձևով ընթանալ, շատ չի անցնի որ Սալմաստեցիները նրան չեն ընդունի այլևս իբրև յաջորդ և կը բողոքեն։

Ս. Ա.

Նամակ խմբագրութեան

Թէհրան 8 Դեկտ. 94

Բաւական ժամանակ է որ ուշադրութեան առարկայ է դարձել Թէհրանի կուսակցութիւն կոչուելու համարձակութիւնն ունեցող մի քանի անձերի իրարու դէմ մղած անձնական սխալութիւնների համար անվերջ կռիւները.

Նրանք իր[illegible]ց ոյժերը փո[illegible] ընդարձակ ասպարէզ են ընտրել ազգային հասարակական հիմնարկութիւնները եւ այդ բոլորին հանդիսատես է Թէհրա[նի] խեղճ հայ հասարակութիւնը, որ ոչխա[րի] հնազանդութեամբ եւ անխռով տանում է իրա գլխին իջած մուրճերի հարուածները։ Իսկ ազգութիւնը ստիպւում է նորան, այդ կռիւի տիղմում խորասուզուելու եւ յաւիտեան կորուստի մատնելու իւր մատաղ եւ անմեղ սերունդը։

Թէհրանում գոյութ[իւն ունի] է ունեցել քսան եւ հինգ երկար տարիներից ի [վ]եր մի [ու]սումնարան որ երկար տարիներից իվեր մինչեւ այժմ, չէ կարողացել պատրաստել մի երիտասարդութիւն որ կարողանար մտածել, քննել, դատել, եւ մի քանի հնադարեան ղլուխների ծեռքում խաղալիք եւ անձնական վրէժխնդր[ութ]եան մի գործիք չը դա[illegible] հասարակական հ[illegible]ւնն[illegible] ըր ոյ[illegible] ունի ժողովըր[illegible] և բարո[illegible] ք ապագայն: [illegible] ակոյս առողջ [illegible] տէր մէկ անձնա[illegible] [illegible]իւն եւ կամ մէկ հա[illegible]ութիւն այդ մեր հարցին պիտի պատասխանէր [illegible] ճշտութեամբ ասելով. [illegible] րնակամ ճիշտ էք ասում, բայց պէտք է նախ մտածէիք թէ, այդ երկար ժամանակամիջոցում ով էր մեր մատաղ սերնդի դաստիարակը՝ այդ հարցը ինձ պիտի [illegible]թեցնէք.եւ իս՝ պիտի դժուարանայի պատասխանելու, բայց ստիպուած լինելով արդարութեան առաջ խոնարհիլ, ընդունելով նորան իմ հարցին իբր ուղիղ մէկ պատասխան, մենք մեզ բաւականացած պիտի համարէինք, ի նկատի ունենալով դաստիարակի որակութիւնը։

Մենք եթէ ուզում ենք այդ ճշմարտութիւնը ներկայում եւս հաստատել, պէտք է մտնենք մի բոզարկեալ խոր վիրապ որ յաւիտենական գերեզման է գաղափարների եւ մի խոր անդունդ յառաջադիմութեան: Ահա այդ մահացուցիչ փոսում իրիք չորս տարի դարձել է այն դաստիարակը, այն զզուելի միազմը որ վերին աստիճան փչացրած լինելով Թէհրանի հայ հասարակութեան մատաղ սերունդը, բոլորովին իմաստակ եւ անկենդան մարմիններ է դարձել նրանց, այնպէս որ մինչեւ անգամ այժմ էլ բաւականանում են այնպիսի մէկ հայերէն լեզուի ուսուցչով, որը ուղղակի չի կարողանում խօսել եւ իրա միտքը բացատրել այդ լեզուով. նա եւ մէկ բերիչ «մանկավարժով» որը երէկ հիւան էր, իսկ այսօր հասարակութեան անդամներ է պատրաստելու եւ մանկավարժ կոչուելու անամօթութիւնն ունի։

Իսկ Թէհրանի խեղճ հայ հասարակութիւնը, այդ խաւարամտութեան պրոֆէսօրի եզուիտական ծեւակերպութիւններով այն աստիճան շլացրել եւ կուրացել է, որ սարսափելի գաղափարներով է վերաբերւում դէպի նոր եւ ժամանակի ոգուն հարազատ ուսուցիչներ, անուանելով նորանց «անհաւատութեան քարոզողներ». շատ ծիծաղելի կը լինէր դա, եթէ մենք էլ հիմնուելով այդ մնացած եւ միանգամայն փտած կարծիքի վերայ, գիտութեան ճշմարտութիւնը դաւաճանէինք։

Թէհրանի հայ հասարակութիւնը պէտք վստահ լինի որ մարդիկ իրանց չար կիրքը յագեցնելու համար ամեն բռնի միջոցների դիմելով, հանրօգուտ հաստատութիւնները հիմնայատակ անելու եւ մատաղ սերնդի գաղափարները ու ապագան յաւիտեան թունաւորելու եւ ոչ մէկ ժամանակ չը պիտի ամաչեն՝ ուստի ժամանակ է ճանաչել մեր անկեղծ սիրողները, եւ ազատել մեր անմեղ մանուկներին յառաջադիմութեան զզուելի դաւաճանների ձեռքից։

Ց. Բ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յիշեցնում ենք մեզ բաժանորդ գրուել կամեցողներին, որ ոչ մի դէպքում ապառիկ բաժանորդագրութիւն չը պիտի ընդունուի, իսկ մեր գործակալներին էլ ըզգուշացնում ենք, որովհետև իրենց ուղարկած բաժանորդների գումարների համար պատասխանատու միմիայն իրանց ենք ճանաչելու։ Այս առիթով խնդրում ենք շտապել հաղորդելու մեզ բաժանորդների անունները։

—

Ստացանք, Թէհրանում վիմագրութեամբ տպագրուած Ֆրանսերէն մի դասագիրք „Nouvelle Methode“ անունով, աշխատասիրութիւն Րիշար-խանի։ Այս դասագիրքը շինուած է պարսիկների համար. կարելի է նաև գործածել պարսկահայոց դպրոցներում բարձր դասարանների մէջ։ Մեթոդը և դասաւորութիւնը մեծ դիւրութիւն է ընծայում այն օտարականներին որոնք կը կամենային հիմնաւորապէս սովորել Ֆրանսերէնը։ Աւաղ միայն որ գիրքը տպագրած է վիմագրութեամբ և հետևապէս դժուար կարդացւող։ Մինչև այժմ գործածւող փտած և անպէտք Մարգօից՝ այդ նոր դասագիրքը, որ ունի իւր մէջ նաև քերականութիւնն ամբողջ օրինակելի դասերով՝ հազար անգամ լաւն է։ Գինը յայտնի չէ. ծախւում է հեղինակի մօտ և գրավաճառանոցներում։

"Դավրէժից, Սետրակ Միրզոեանը պաշտօնական կերպով պահանջում է մեզ տպագրել իւր հայհոյանքներով լիքը հերքումները այն լուրի դէմ, որ իբր թէ ինքն երբէք ատրճանակ չէ արձակել մէկի վերայ, ինչպէս որ "Շաւղի„ մի լրատուն հաղորդել էր։ Մենք փակում ենք թերթի էջերը այսուհետև, այդ անմիտ հերքումների համար

—

Մեր բաժանորդներին ազդարարում ենք, որ Յունուարից սկսած այլ ևս ձրի ոչ մէկին չէ ուղարկուելու և ոչ մի համար. ուստի ստանալ կամեցողը թող շտապի բաժանորդ գրուել կամ մեր գործակալների մօտ և կամ դիմելով խմբագրութեան։

—

Հաղորդել էինք որ Վանաք գիւղի դպրոցը բացուելու է. ցաւելով յայտնում ենք որ ոչ միայն դեռ չէ բացուել, այլ և բնացուելու կարծես միտք չունի։ Լալի դանդաղութիւն. ինչն է փակ պահում դպրոցի դռները, չէ՞ որ փող կայ։

—

Դավրէժից մեզ գրում են։ Դեկտեմբ, 5-ին Ղարադաղից Դավրէժ գնացող Սարդու գիւղացիներին, քաղաքից երկու օր հեռաւորութեան վրայ գտնուող ճանապարհին, կողոպտում են մի խումբ աւազակներ և տանում են 300 թուման թղթադրամ, 3 հրացան (այնպու) և 5 ջորի։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մամուլի Տեսութիւն

—

Շատերը մեզ ասում են թէ այդ ինչ նոր բանէ „Մամուլի տեսութիւնը“. ինչ որ դուք գրում էք, Ռուսաստանի թերթերում կան։ Մենք իրաւունք էլ չունինք գրելու այն, ինչ որ չը կայ, իսկ ասողները մոռանում են, որ „Շաւիղը“ գնում է Պարսկաստանի այնպիսի խոր անկիւններում, ուր որ ուրիշ հայ թերթի անուններն իսկ չը գիտեն. օրինակ հէնց երեկ էր, որ Շիրազից մէկը խնդրում էր մեզ գրել իրան թէ ուրիշ ինչ հայ թերթեր կան, որ ինքը բերել տար։

Ուրեմն, մեր „Մամուլի տեսութիւնը“, որի նպատակն է քաղել ուրիշ կողմերում հրատարակուած հայ թերթերից— իսկ սկսած 1895 թուականից էլ անգլիական, ռուսական, ֆրանսիական և գերմանական թերթերից՝—մի շատ կարևոր բաժին է, որը միշտ խնամքով պատրաստուելու է և մի ամփոփ զաղափար է տալու „Շաւիղի“ ընթերցողին, բոլոր թերթերում գտնուող մեծ հարցերի մասին, հարկ եղած կտորներն արտատպելով և նրանց մասին մեր խորհրդածութիւնները գրելով։

Այս յառաջաբանից յետոյ, նախ տեսնենք թէ ինչ նոր բան կայ Կովկասի հայ թերթերում մեր—պարսկահայոց մասին։ Ընդհանուր հայոց թերթերի համար շատ նոր նոր բաներ կան, բայց մեր սրտից, հաւատացէք, տրիւն է հոսում, որ չենք կարողանում գոնէ մի քանի խօսք ասել. եթէ բաղդը մեզ յաջողեց և պաշտօնական հեռագիրների մէջ մի բան եղաւ, այն ժամանակ մեծ ուրախութեամբ կը տպագրենք արտաքին լուրերի բաժնում։ Ինչ արած, այդքանն է միայն մեր իրաւունքը։

Կովկասի „Մշակ“ թերթի № 136-ում Սալմաստի, այլ և Խոյի, մինչև իսկ Ուրմիոյ թեմական տեսուչ մեծարգոյ Մ. Աւետիսեանը մի հերքում է տալել նոյն թերթի № 112-ում եղող մի նամակի դէմ։ Այդ մասին "Մշակի„ № 138-ում, խառն լուրերի բաժնի մէջ, „Ֆորոզի օրագրից“ վերնագրի տակ, գտնուում է ի միջի այլոց սոյն կտորը։

«Առանց ծիծաղի չը կարողացայ կարդալ «Մշակի» վերջին համարում Սալմաստի թեմական տեսչի նամակը։ —Ես չեմ ճանաչում ոչ «Մշակի» թղթակցին, որ մեղադրում է Սալմաստի թեմական տեսչին, եւ ոչ էլ այդ թեմական տեսչին, որ փորձում է արդարանալ....

—Սարփատրստը վերցրել է ոչ թէ 50. այլ 5 ռուբլի, ասում է իր հերքման մէջ Սալմաստի կրթական ղեկավարը... Այդ հերքումը յիշեցրեց ինձ մի անեկդոտ՝

Մէկը մեղադրվում էր գողութեան մէջ։

—Դուք, ասում է դատաւորը, մեղադրվում էք այն բանում, որ ամսիս 5-ին, գիշերը ժամը 4-ին պատուհանից ներս մտնելով, սենեակից իրերիններ էք գողացել։

—Սուտ է, զրպարտութիւն է, վրդովված պատասխանեց գողը. ես ոչ թէ ժամը 4-ին գողացայ, այլ ժամը 6-ին։ Ինչ կասէք։»

„Հերքումներ գրելը մօդա է եղել“ ասում է նոյն գրողը։ Ինչ կասէր ուրեմն, եթէ գար մեր խմբագրատուն և Դավրէժից մի ինչ որ Սետ. Միրզոյեանի մեզ ուղղած հերքումների հետ, նրա ոստիկանական սպառնալիքները կարդար։ Այդ պարանը սպառնում է, եթէ լուր հայհոյանքները չը տպագրենք։ Կարծեմ խմբագրութիւնը վճռել է վոչենալ այդ սպառնալիքից և այսուհետև ուղարկուած այդպիսի հերքումները, մանաւանդ Սետ. Միրզոյեանցինը, ուղարկել Թիֆլիս „Նոր-Դարին“ որ տպագրի. իսկ եթէ նա էլ չը համաձայնուեց՝ Մարսէլ՝ „Արմենիային“, միայն թէ Միրզոյեանցը այդ վերջին դէպքում պիտի անպատճառ բաժանորդ գրուի „Արմենիային։

Ինքը գիտի այլ ևս։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Ֆերդինանդ Լէսէպս, Սուէզի ջրանցքը փորողը, Փարիզում մեռել է 25 նոյեմբերին։

—Չինաստանը առաջարկում է վճարել Ժապոնին այնքան պատերազմական ծախս, որքան որ եր որոշին Չինաստանի հետ դաշն կապած տէրութիւնները։

—Կովկասի լրագիրները հաղորդում են որ պատրիարքական փոխանորդը հրաժարական է տալիս։ Հրաժարեցրած է նոյնպէս, իրանց ազդ. ժողովի կողմից, Ցունաց տիեզերական պատրիարքն։

„ՇԱՒԻՂԻ“ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

Դավրէժ. Սետր. Միրզոեանին. Ձեր հերքումները չենք տպագրելու՝ մեր մասին լուրը այս համարում կարդացէք. իսկ մեր սպառնալիքների վերայ միմիայն ծիծաղում ենք.

Շիրազ. Մկրտում Յովհաննէսեան։ Թերթեր ձեզ կանոնաւորապէս ուղարկուած են, փոստատնից տեղեկացէք։ Փողերը ստացուեցին, մեր յանձնարարութիւնը կը կատարենք։

Արտօնատէր—Հրատարակիչ՝
ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԷԿՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

DE CONSTANTINOPLE

A RECHT

DE MIKHAIL PANIDISI

Il est récemment ouvert à Rècht près de la poste persane un hôtel européen. Des chambres meublées pour les hôtes, des lits et de toutes sortes de confortabilités, d'excellents mets européens et persans.

PRIX ACCESSIBLES

L'Hôtel aura dès l'année de 1895 les journaux „CHAVIGH“et“CASPIE„ Le public est prié de l'avoir en vue.

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՕԼԻՍ

ՀՅՈՒՐԱՆՈՑ

(HOTEL DE CONSTANTINOPLE)

ՌԱՇՏՈՒՄ

Նոր բացուած է Ռաշտում եւրոպական հիւրանոց, պետական փոստատան մօտ, ընդունում է և հիւրեր գիշերելու տալով ամեն տեսակ յարմարութիւն, պատրաստում է մաքուր եւրոպական և պարսկական կերակուրներ։

ԳՆԵՐԸ ՄԱՏՉԵԼԻ Է՝Ն

Հիւրանոցը 95 թուից կստանայ „Շաւիղ“ և „Каспій“ լրագիրները։

Հրաւիրում է հասարակութեան ուշադրութիւնը։ 2—2